

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوازدهم، شماره سوم (پیاپی ۴۵)، پاییز ۱۴۰۲

شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی ۲۵۸۸-۴۷۶X

<http://serd.khu.ac.ir>

DOR: 20.1001.1.23222131.1402.0.50.10.6

صفحات ۱۷۲-۱۵۹

مقاله پژوهشی

عوامل بازدارنده و پیش‌برنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل)

ارسطو یاری حصار*؛ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
بهرام ایمانی؛ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
مهسا خان‌بابایی؛ کارشناسی ارشد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۶/۱۷

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۰۳

چکیده

اعتبارات خرد از برنامه‌های مهم جهت فقرزدایی و توسعه در سطح دنیا بوده به طوری که از آن با عنوان "انقلاب اعتبارات خرد" نام می‌برند. برنامه اعتبارات خرد با ایجاد گسترش فعالیت‌های درآمدزا برای قشرهای آسیب‌پذیر می‌باشد. در این پژوهش به عوامل بازدارنده و پیش‌برنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش هیر) و تأثیر آن بر روی عوامل بازدارنده شاخص‌های بعد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، اداری-مدیریتی، فردی و همچنین تأثیر آن بر روی عوامل پیش‌برنده شاخص‌های بعد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، اداری-مدیریتی و فردی پرداخته شده است. روش این تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه‌ای) تهیه شده است. نتایج حاصل از آزمون معادلات تحلیل ساختاری در روستاهای مورد مطالعه نشان داد که در میان عوامل بازدارنده به ترتیب بعد اداری-مدیریتی با ۰/۹۴ درصد، بعد اقتصادی با ۰/۹۲ درصد، بعد فردی با ۰/۸۹ درصد و بعد اجتماعی-فرهنگی با ۰/۸۴ درصد بیشترین میانگین و در بین عوامل پیش‌برنده به ترتیب بعد فردی با ۰/۹۵ درصد، بعد اقتصادی با ۰/۹۳ درصد، بعد مدیریتی-اداری با ۰/۹۰ درصد و بعد اجتماعی-فرهنگی با ۰/۸۸ درصد به ترتیب بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که این عوامل می‌توانند نقش مهمی در بازدارندگی و پیش‌برندگی بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی در منطقه مورد مطالعه داشته باشند.

واژگان کلیدی: اقتصاد خانوار روستایی، فعالیت درآمدزای روستایی، اعتبارات خرد روستایی، شهرستان اردبیل.

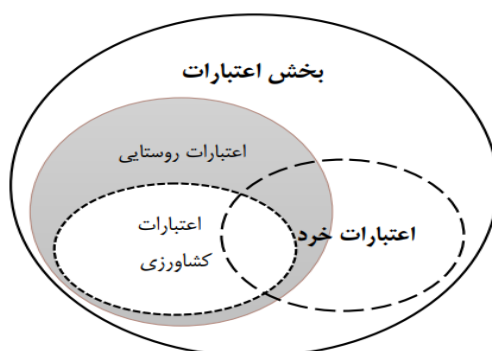
* a_yari@uma.ac.ir

(۱) مقدمه

توسعه روستایی به‌عنوان زمینه‌ای مناسب در برگزیده توسعه کشاورزی و فعالیت‌های وابسته به آن در مناطق روستایی و مسیر توسعه کشاورزی پایدار را از طریق توسعه پایدار روستایی فراهم می‌سازد (فعلی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۷-۱۲۸). بر اساس ادبیات موجود، پایداری روستایی دارای سه حالت می‌باشد: ۱- پایداری اقتصادی ۲- پایداری اجتماعی و ۳- پایداری زیست‌محیطی یا اکولوژیکی (اسدی و مهدی، ۱۳۸۸: ۴۳). یکی از مهم‌ترین مشکل پیش روی توسعه در نواحی روستایی کشور، مشکل تأمین اعتبار و سرمایه بوده در حالی که نظام‌های نامناسب مالی در روستاها، زمینه را برای ورود افراد سودجو و وابسته شدن روستاییان به آن‌ها فراهم کرده است (قدیری و یاری‌حصار، ۱۳۸۷: ۴). توسعه‌نیافتگی بازارهای مالی در کشورهای کم‌درآمد، استفاده از اعتبارات و خدمات مالی را برای گروه‌های کم‌درآمد و فقیر به‌ویژه برای روستاییان با ریسک بیشتری مواجهه کرده است (حسن‌زاده و قویدل، ۱۳۸۴: ۲). نظام اعتبارات خرد یکی از راهکارهای مطرح‌شده در دو دهه (۸۰ و ۹۰) میلادی می‌باشد به‌منظور تسریع فرآیند سرمایه‌گذاری و تقویت بنیادهای مالی و پس‌انداز در مناطق روستایی و نهایتاً توانمندسازی، افزایش درآمد و ایجاد اشتغال جوامع روستایی و فقرزدایی از طریق ارتقاء بهره‌وری با تأکید بر به‌کارگیری اعتبارات خرد بوده است (رحیمی، ۱۳۸۱). امروزه اعتبارات خرد به‌عنوان یکی از مؤثرترین راه‌های رویارویی با فقر و افزایش درآمد و ایجاد اشتغال، موردقبول اکثر کشورها در پنج قاره جهان قرار گرفته است (بهزادی، ۱۳۸۸: ۳۱). برنامه‌های اعتبارات خرد "طی سال‌های اخیر، از رهیافت‌های مهم فقرزدایی و توسعه در جهان بوده است. به‌طوری‌که از آن با عنوان "انقلاب اعتبارات خرد" یاد می‌کنند. برنامه اعتبارات خرد با ایجاد گسترش فعالیت‌های درآمدزا به‌ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر، تعدی آن‌ها به منابع را کاهش، توسعه جوامع محلی را تسهیل می‌کند (دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۴: ۸). در اقتصاد ایران، اعطای اعتبارات خرد و خوداشتغالی از راه‌های گوناگون و از جانب نظام بانکی و برخی نهادهای رسمی و غیررسمی پرداخت می‌شود در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، دسترسی روستاییان به این اعتبارات با محدودیت‌هایی همراه می‌باشد این مسأله در نواحی محروم‌تر که فرصت‌های کم‌تری برای توسعه اشتغال، اعم از کشاورزی و غیر کشاورزی وجود دارد، حادث‌تر است بنابراین، وجود نهادها و مؤسسات مالی مناسب در روستاها یکی از لوازم اساسی توسعه اجتماعی، اقتصادی و فنی به‌حساب می‌آید (حسینی و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۵-۳۶). از سوی دیگر اعطای اعتبار به خانوارهای کم‌درآمد، کارآفرینان نوپا و کسانی که مایل به ایجاد کسب‌وکارهای کوچک هستند، همواره با ریسک زیاد با پرداخت وام‌ها مواجه است بنابراین معمولاً دولت‌ها از طریق سیاست‌های حمایتی از قبیل نرخ‌های بهره کم، دوره با پرداخت طولانی، عدم گرفتن وثیقه و غیره سعی در حل این مسأله می‌نمایند (زاهدی، ۱۳۸۸). روستائیان بخش هیر شهرستان اردبیل با مشکلات متعددی در خصوص بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی روبه‌رو هستند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به ابعاد فردی (تجربیات کم، عدم حضور در دوره‌های آموزشی)، اجتماعی- فرهنگی (نداشتن ضامن معتبر، عدم آگاهی مردم)، اقتصادی (کمبود سرمایه، کمبود بودجه) و اداری- مدیریتی (عدم دسترسی به خدمات دولتی، عدم نظارت دولت) اشاره نمود که این موارد از جمله مهم‌ترین مواردی هستند که باید مورد توجه مدیران و مسئولان قرار گیرند. در همین راستا هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده از اعتبارات خرد روستایی در روستاهای بخش هیر می‌باشد.

۲) مبانی نظری

منظور از اعتبارات خرد که در دنیا سابقه ۳۰ ساله دارد به منظور رفع محرومیت و فقر وام‌های کوچک در اختیار گروه‌های کم درآمد جهت انجام فعالیت‌های کوچک به همراه ارائه مهارت و تکنولوژی مورد نیاز قرار می‌گیرد (رحمانی‌اندبیلی، ۱۳۸۰: ۲۴۱-۲۴۰). اهداف اعتبارات عبارت است از: افزایش تولید محولات کشاورزی، بیرون راندن منابع غیررسمی از بازار اعتبارات، کاهش هزینه تولید و افزایش درآمد سرانه، کاهش نابرابری‌ها و تعدیل درآمدها و انتقال تکنولوژی (خزاعی، ۱۳۷۸: ۲۵۹). کمیسیون اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل (اسکاپ) هدف از اعطای اعتبارات خرد به روستاییان را فقرزدایی، ایجاد اشتغال، درآمدزایی، توسعه اجتماعی و ترویج و آموزش کشاورزی، افزایش خودکفایی و حفظ عزت نفس روستاییان می‌داند. هم‌چنین بانک جهانی هدف از اعطای اعتبارات به روستاییان را کاهش فقر، ایجاد اشتغال درآمد، پایداری زیست‌محیطی و بهزیستی روستاییان می‌داند (حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۸۵: ۳). از منظر بانک جهانی، هدف از اعطای اعتبارات به روستاییان کاهش فقر، ایجاد اشتغال، ایجاد درآمد، پایداری زیست‌محیطی و فراهم کردن زمینه رفاه و بهزیستی روستاییان می‌باشد (ESCAP, 1996: 3). بانک جهانی اعتبارات خرد را «فرآیندی می‌داند که طی آن خانوارهای فقیر اعتبارات خرد را در یک دوره زمانی مشخص و با باز پرداخت آن در طولانی مدت و با استفاده از وثیقه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند (World Bank, 2006: 12). اعتبارات خرد در شکل‌های وام‌های کوچک، حساب‌های پس انداز و ارائه انواع خدمات مالی و بانکی، خانواده‌های کم درآمد و فقیر را به افزایش درآمدشان امیدوار ساخته است به نحوی که آن‌ها بتوانند در برابر مشکلات غیره منتظره از خود مراقبت کنند و سطح زندگی خویش را بهبود بخشند و برای تغذیه، مسکن و آموزش فرزندانشان سرمایه‌گذاری کنند که دستیابی به این شرایط در زمره اصلی‌ترین اهداف برنامه هزاره سوم یعنی ریشه کنی فقر مطلق از جوامع بشری است (احمدپور و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۴). از لحاظ سازمان یونیسف اعتبارات خرد قرض‌های کوچکی‌اند که در راستای توانمندسازی فقرا به آن‌ها اهدا می‌شود (UNCDF, 2006: 4).

شکل ۱. جایگاه اعتبارات خرد در نظام اعتبارات (جوانشیری و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۰-۱۵۷)

داگلاس (۲۰۰۳) اعتبارات خرد را جزئی از چرخه تأمین مالی توسعه روستایی می‌داند که تا حدودی با اعتبارات روستایی و اعتبارات کشاورزی دارای اشتراکاتی است (شکل ۲) و از طریق نهادهای مالی و اعتباری از قبیل بانک‌ها، اتحادیه‌های اعتباری محلی، تعاونی‌ها و غیره تأمین و پرداخت می‌شود.

آغاز مبحث وام و دادن اعتبارات روستایی در ایران، به ۱۱۰ سال قبل باز می‌گردد. در سال ۱۲۷۹ برای نخستین بار شعبه فلاحی بانک ملی ایران، با هدف کمک به جامعه روستایی، کوتاه کردن دست واسطه‌ها، سلف خران و رباخواران تاسیس، در سال ۱۳۱۲ به بانک کشاورزی تبدیل شد. بعد از تاسیس بانک کشاورزی در سال ۱۳۱۲، تا به امروز موسسات، سازمان‌ها و شرکت‌های تعاونی دولتی زیادی جهت گسترش اعتبارات به مناطق روستایی در ایران تاسیس شده است.

جدول ۱. اسامی و اهداف نهادهای دولتی پرداخت کننده اعتبارات خرد در ایران

نام نهاد دولتی رسمی	سال تشکیل	اهداف
شعبه فلاحی بانک ملی ایران	۱۲۷۹	کمک به کشاورزان، کوتاه کردن دست سلف خران و رباخواران
صندوق روستایی	۱۳۲۰	وسعت بخشیدن به عملیات، تسهیل در پرداخت وام
صندوق های تعاونی	۱۳۲۹	سرپرستی افراد از کار افتاده پیر بی بضاعت و بی سرپرست، جلوگیری از رباخواری، دفاع از حقوق کشاورزان، دادن وام جهت بهبود تولید به روستاییان، خرید و فروش محصولات کشاورزی
شرکت های تعاونی روستایی	۱۳۳۴	تشکیل شورای تعاون، معافیت از حق ثبت و تمبر، سهام و مالیات بردرآمد
سازمان مرکزی تعاون روستایی	۱۳۴۲	پیگیری تشکیل تعاونی های روستایی
اتحادیه شرکت های تعاونی روستایی	۱۳۴۶	پرداخت وام به زارعین از طریق بانک کشاورزی
شرکت های تعاونی اعتبار	۱۳۵۱	تأمین و توزیع نهادهای کشاورزی
تعاونی های زنان	۱۳۵۶	تشکیل تعاونی های دهنده اعتبار، تهیه و توزیع مواد مصرفی، تشکیل تعاونی چند منظوره، تشکیل تعاونی برای رفاه
بانک کشاورزی جمهوری اسلامی	۱۳۵۸	دادن وام به روستائیان، پرداخت اعتبار با شرایط آسان
طرح زینب کبری	۱۳۷۳	ایجاد اشتغال مولد در روستا، تزریق روحیه تلاش و کار در روستا، دادن تسهیلات به زنان سرپرست خانوار بدون زمین، حمایت از زنان آسیب پذیر
طرح اشتغال زندانیان آزاد شده	۱۳۷۳	افزایش مشارکت در فعالیت های اقتصادی و اجتماعی
بانک روستاحصارین	۱۳۷۹	دریافت وام بدون وثیقه داشتن پس انداز، وام های تولیدی و مصرفی
تسهیلات اشتغال زایی	۱۳۸۱	تأمین سرمایه جهت اشتغال افراد بیکار

منبع: مافی، ۱۳۸۶: ۲۲

به طور کلی دیدگاه‌های موجود درباره ارائه اعتبارات خرد به روستائیان شامل: ۱- دیدگاه بازارگرا ۲- دیدگاه دولت گرا ۳- دیدگاه جامعه گرا می‌باشد.

دیدگاه بازارگرا

از نظر بازارگرایان، بازارهای مالی شباهت زیادی به بازار رقابت کامل دارد و روستائیان کم درآمد و واحدهای کوچک مقیاس موجود در مناطق روستایی، باید همانند سایر واحدهای تولیدی و خدماتی با مراجعه به این بازار نیازهای مالی خود را برطرف کنند از نظر بازارگرایان دولت نباید هیچ گونه دخالتی در این بازارها داشته باشد آن‌ها معتقد هستند دولت با مداخله در این بازار تعادل را از میان می‌برد و روستائیان به همین دلیل نمی‌توانند تمام نیازهای مالی خود را تأمین کنند از نظر بازارگرایان، بهترین اقدامی که دولت می‌تواند انجام دهد، کاهش مداخله

و نظارت و هدایت بازار و رفع موانع و محدودیت‌هایی است که بازار با آن‌ها مواجه است (معظمی، ۱۳۷۷: ۵۸-۵۴).

دیدگاه دولت‌گرا

در روش مداخله متمرکز، دولت نقش اساسی را بر عهده دارد و با وضع قوانین مختلف سعی می‌کند تا عرضه اعتبارات به مناطق روستایی افزایش یابد. در این روش، اغلب برای عدالت منابع از بانک‌های تخصصی کشاورزی استفاده می‌شود. در روش دولت‌گرا، مهم‌ترین ابزارهایی که استفاده می‌شود، پرداخت یارانه به نهادهای مالی برای کاهش نرخ بهره، نظارت و تخصیص وام‌هاست (طالب و نجفی، ۱۳۸۶: ۶).

دیدگاه جامعه‌گرا

تشویق مشارکت مردمی و ساختار تصمیم‌گیری غیرمتمرکز از مهم‌ترین ویژگی‌های این روش است. در این روش، فرضیه‌ای است مبنی بر اینکه افراد کم درآمد پس‌انداز دارند، اما بیشتر ترجیح می‌دهند که پس‌اندازهای خود را به صورت غیر نقدی نگهداری کنند و محدودیت‌های نگهداری پس‌انداز به شکل غیر نقدی موجب شده است که در بسیاری از مناطق روستایی، به دنبال ایجاد تسهیلات مالی با شرایط مناسب برای جذب پس‌انداز روستاییان به بانک‌ها بپردازند (طالب و نجفی، ۱۳۸۶: ۱۰). در روش جامعه‌گرا، سعی می‌شود که از شیوه‌های جدید و ابتکاری برای توزیع وام‌ها استفاده شود. از این رو به جای مراجعه وام‌گیرنده به نهاد مالی، وام‌دهندگان با ایجاد و تقویت سازمان‌ها و نهادهای مالی به روستا می‌روند و وام را در اختیار متقاضیان قرار می‌دهند و بازپرداخت وام‌ها نیز به شکل قسط‌های کوچک و هفتگی صورت می‌گیرد تا مشکلی برای روستاییان ایجاد نشود (معظمی، ۱۳۷۷: ۶۸).

عزیزپور و خدا کرمی (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با نام اثرات اجتماعی - اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی مورد: دهستان کرسف مطرح کرده‌اند که اعتبارات خرد زمانی که زمینه ارتقای روحیه اعتماد به نفس و خوداتکایی سرپرست خانوارهای روستایی را مد نظر داشته است می‌تواند اثرات مطلوب‌تری بر وضعیت روستاییان و نهایتاً روی روستاها داشته باشد. رضوانی و همکاران (۱۳۹۴)، ارائه اعتبارات خرد، بر پایداری اقتصادی روستایی تأثیر و آن را بهبود بخشیده است. این امر در نواحی روستایی منجر به کاهش پیش فروش محصول، بهبود تغذیه، شکل‌گیری کسب و کارهای جدید، افزایش توان خرید، افزایش درآمد و در نهایت کاهش میزان بیکاری و به خصوص بیکاری فصلی شده است. ساعی و ضیائی (۱۳۹۵)، صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال منجر گردید، به غیر از متغیرهای بهبود شرایط مسکن و توانایی پرداخت مخارج تحصیل فرزندان، سطح رضایت مندی سایر متغیرها بیش از میانگین میزان رضایت‌مندی است؛ به این ترتیب از زمان عضویت در صندوق‌های اعتباری، درآمد کل خانواده افزایش و فقر کاهش یافته، خود اشتغالی ایجاد شده و کسب و کار قبلی رونق پیدا کرده است. ملکی و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با نام عوامل بازدارنده توسعه کسب و کارهای خرد در مناطق روستایی (مورد مطالعه: دهستان گویجه بلخ بخش مرکزی شهرستان اهر)، مطرح کرده‌اند که یکی از ابزارهای مهم رشد و توسعه کارآفرینی به صورت کلی و ایجاد مشاغل خرد روستایی به صورت خاص، وجود فرهنگ و بستری در اجتماع است که این موضوع را بپذیرد و از آن حمایت کند. زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی قوی سبب تحمل بیشتر شکست و منعکس‌کننده میزانی است که جامعه روستایی از عقاید کارآفرینان و ابتکارا حمایت می‌کند.

و بر و احمد^۱ (۲۰۱۴)، در مطالعه‌ای با نام (توانمندسازی از طریق اعتبارات؛ رابطه بین چرخه وام و سطح توانمندسازی) به این نتیجه رسیدند که زنانی که وام بیشتری دریافت نموده‌اند نسبت به زنانی که از وام کمتری برخوردار بوده‌اند در سطح بالاتری از توانمندسازی هستند. جان کوموری و همکاران^۲ (۲۰۱۴)، در پژوهشی به بررسی اثرات اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی پرداختند. نتایج مطالعه نشان داد که برخی از زنان از طریق دسترسی به اعتبارات خرد توانمند شده‌اند و برخی دیگر که کنترل کمتری بر استفاده از وام‌ها داشته‌اند وضعیتشان بهتر نشده، و برخی دیگر به دلیل عدم بازپرداخت وام در موعد مقرر مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند و وضعیتشان بدتر شده است. مازامدار^۳ (۲۰۱۵)، به بررسی نقش تأمین مالی خرد در توسعه پایدار روستاهای بنگلادش پرداخت. نتایج نشان داد که اعتبارات متغیرهای اندازه مزرعه، مقدار پس‌انداز و درآمد سالانه را تحت تأثیر قرار داده است. مازامدر و لو^۴ (۲۰۱۵)، به بررسی تأثیر تأمین مالی خرد در معیشت خانوار روستایی پرداختند. آن‌ها با استفاده از روش‌های آماری توصیفی، تحلیل عاملی، رگرسیون چندگانه، جورسازی بر اساس نمره تمایل و اثرات درمان نقش اعتبارات خرد را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. نتایج نشان داد اعتبارات خرد منجر به بهبود کیفیت زندگی خانوار روستایی شده و این اثر مثبت در دریافت‌کنندگان اعتبارات خرد غیر دولتی بالاتر بوده است. چیزاسا و ماکینا^۵ (۲۰۱۵)، تایید نشان داده‌اند که تشکیل سرمایه و اعتبارات بانکی اعطایی به بخش کشاورزی اثر مثبت بر تولید این بخش داشته است. بارندگی رابطه‌ای منفی با تولید بخش کشاورزی دارد که این امر با توجه به شرایط ویژه آب و هوایی کشور آفریقای جنوبی قابل توجیه است.

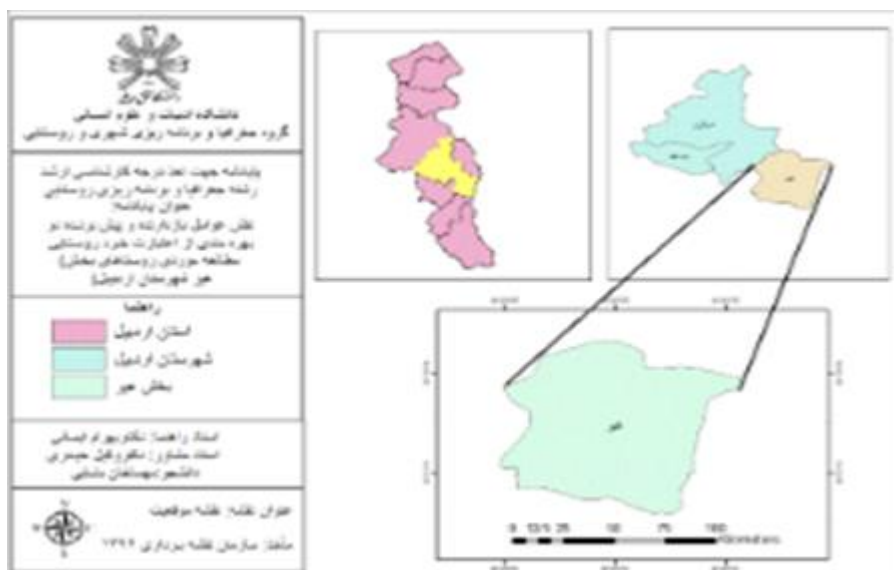
۳) روش تحقیق

تحقیق مورد بررسی از نظر هدف کاربردی و روش توصیفی-تحلیلی با راهبرد پیمایشی و با هدف شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش هیر) بوده است. گردآوری داده‌های پژوهش از دو حالت اسنادی (کتابخانه‌ای) و مطالعات میدانی (مصاحبه، مشاهده و پرسشنامه) استفاده گشته است. جامعه آماری مورد مطالعه ۸۷۳۳ نفر بوده که ۳۶۸ نفر به عنوان جامعه نمونه با روش کوکران انتخاب شده‌اند. به علت گستردگی محدوده پژوهش و تعداد خانوارها از نوع نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای (چند مرحله‌ای) استفاده شد. در تحقیق حاضر برای انتخاب اعتبار پرسشنامه تنظیم شده از نظرات چند نفر از اساتید و متخصصان، در زمینه پژوهش مورد مطالعه استفاده شد و پایایی پرسشنامه یا اعتماد آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ در محیط Spss 22 انجام شد و مقدار آلفای ۰/۷۷ می‌باشد.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها، سوالات مطرح شده به محیط نرم‌افزار Spss 22 وارد گردیده و در محیط Spss برای تجزیه و تحلیل آزمون‌های توصیفی پرسشنامه و آزمون‌های استنباطی استفاده شده در این پژوهش از جمله آزمون‌های تی تک نمونه‌ای و فریدمن از این محیط نرم‌افزار استفاده شد. هم‌چنین برای ترسیم نمودارها از محیط Excel 2013 و برای ترسیم نقشه منطقه مورد مطالعه از نرم‌افزار Arc gis 10/4 استفاده شد.

3. Weber and Ahmad
4. John Kuumuori et al
- 3 Mazamder
- 4Mazamder and Lu
- 5Chisasa and Makina

بخش هیر یکی از بخش‌های شهرستان اردبیل و در قسمت مرکزی استان اردبیل و در جنوب شرقی شهرستان اردبیل قرار دارد. بخش هیر شامل ۳ دهستان فولادلوی شمالی، فولادلوی جنوبی و دهستان مرکزی هیر می‌باشد. مرکز این بخش، شهر هیر می‌باشد که در موقعیت ۳۸ درجه و ۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۰ دقیقه طول شرقی واقع شده است. هیر در جنوب شرقی دشت اردبیل و در کوهپایه‌های غربی ارتفاعات تالش در حاشیه یکی از شعبات قره‌سو واقع شده است. این شهر در امتداد مسیر اردبیل به خلخال و دریاچه نئور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. موقعیت کوهپایه‌ای و مجاورت به نواحی جنگلی و مراتع چمن‌زاری مناسب، رونق فعالیت‌های دامداری و کشاورزی به ویژه کشت دیم در دامنه اراضی تپه ماهوری را برای این شهر موجب شده است (طرح تفضیلی شهر هیر، ۱۳۹۲: ۵۴).

شکل ۲. نقشه منطقه مورد مطالعه

۴ یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

نحوه توزیع پاسخ‌دهندگان از نظر جنسیت

۱۱۸ نفر از افراد نمونه تحقیق معادل با ۳۱/۸۹ درصد را زنان و ۲۵۲ نفر معادل ۶۸/۱۰ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. ۱۲/۹۷ درصد بین گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال، ۲۴/۸۶ درصد در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال، ۳۲/۴۳ درصد در گروه ۴۱ تا ۵۰ سال، ۲۱/۸۹ درصد در گروه سنی ۵۱ تا ۶۰ سال و ۷/۸۳ درصد در گروه بیشتر از ۶۰ سال قرار دارند. ۶۷ نفر از افراد نمونه تحقیق معادل با ۱۸/۱۰ درصد را افراد مجردان، ۲۷۵ نفر معادل ۷۴/۳۲ درصد را افراد متأهل و ۲۸ نفر معادل ۷/۵۶ درصد افراد مطلقه یا متارکه تشکیل می‌دهند. بالاترین میزان فراوانی ۱۲۱ نفر (معادل ۳۲/۷۰ درصد)، مربوط به سطح تحصیلات دیپلم و کمترین فراوانی ۱۳ نفر (معادل ۳/۵۱ درصد) مربوط به سطح فوق‌لیسانس و بالاتر می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد ۲۲/۷۰ درصد افراد بی‌سواد هستند.

در بحث شغل، بالاترین میزان فراوانی ۱۳۴ نفر (معادل ۳۶/۲۱ درصد)، مربوط به کشاورزی و کمترین فراوانی ۲۹ نفر (معادل ۷/۸۳ درصد) مربوط به باغداری می‌باشد. از نظر میزان اعتبار دریافتی نیز بالاترین میزان فراوانی ۸۹ نفر (معادل ۲۴/۰۵ درصد)، مربوط به ۱۰-۵ میلیون، کمترین میزان ۱۲ نفر (معادل ۳/۲۴ درصد) مربوط به

بالاتر از ۵۰ میلیون می‌باشد. در کل میزان اعتبارات خرد دریافتی توسط جامعه آماری پژوهش در سطح پایینی قرار دارد به طوری که ۳۶/۷۵ درصد اظهار کرده‌اند اعتباراتی دریافت نکرده‌اند. از نظر زمان باز پرداخت اعتبارات بالاترین میزان فراوانی ۱۲۶ نفر (معادل ۳۴/۰۵ درصد)، مربوط به ۲-۳ سال و کمترین میزان ۱۳ نفر (معادل ۵/۱۳ درصد) مربوط به بالاتر از ۳ سال می‌باشد. ۳۶/۷۵ درصد نیز اظهار کرده‌اند اعتباراتی دریافت نکرده‌اند.

یافته‌های استنباطی

در این بخش جهت تحلیل عوامل بازدارنده و پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی از روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار لیزرل بهره گرفته شده است.

در مرحله اول، براساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۲۱ عامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی شناسایی شدند. طی کدگذاری محوری، مضامین و مفاهیم استخراج شده در مرحله کدگذاری باز با یکدیگر مقایسه و با ادغام مواردی که ماهیت مشابه داشتند، چهار گروه اصلی از موانع شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، اداری- مدیریتی و فردی شناسایی شدند.

رتبه‌بندی عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی

جدول ۲، رتبه بندی عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی برحسب ضریب تغییرات را نشان می‌دهد. براساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب بعد اداری - مدیریتی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۰)، فردی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۲)، اقتصادی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۰) و بعد اجتماعی - فرهنگی (ضریب تغییرات ۰/۲۲۹) مانع عمده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی محسوب می‌گردد. هم‌چنین بر اساس نتایج بدست آمده در بین موانع اقتصادی گویند درآمد کم (ضریب تغییرات ۰/۲۴۰) در بین عامل اجتماعی - فرهنگی گویند فقر فرهنگی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۶) در بین عامل اداری - مدیریتی گویند مراحل سخت اداری (ضریب تغییرات ۰/۲۵۷) و در بین عامل فردی گویند نداشتن سابقه کشاورزی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۹) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست قرار دارند.

جدول ۲. رتبه بندی عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی برحسب ضریب تغییرات

AVE	CR	R2	آمار T	خطای استاندارد	بار عاملی استاندارد	نماگر	ابعاد
۰,۷۲۵	۰,۹۱۲	۰,۷۷	۱۲,۶۲	۰,۰۸۰	۰,۶۴	BA1	اقتصادی
		۰,۶۵	۱۱,۱۲	۰,۰۷۹	۰,۴۵	BA2	
		۰,۶۸	۱۱,۸۶	۰,۰۷۷	۰,۴۶	BA3	
		۰,۶۱	۱۰,۲۹	۰,۰۶۵	۰,۴۱	BA4	
		۰,۸۷	۱۴,۰۹	۰,۰۹۵	۰,۷۸	BA5	
		۰,۷۷	۱۲,۶۳	۰,۰۷۸	۰,۶۸	BA6	
۰,۷۱۵	۰,۹۲۳	۰,۷۹	۱۲,۶۴	۰,۰۸۳	۰,۶۶	BB1	اجتماعی - فرهنگی
		۰,۶۵	۱۱,۱۲	۰,۰۷۹	۰,۴۵	BB2	
		۰,۸۶	۱۴,۱۱	۰,۰۹۴	۰,۷۳	BB3	
		۰,۶۱	۱۰,۲۹	۰,۰۶۵	۰,۴۱	BB4	
		۰,۶۵	۱۱,۸۷	۰,۰۷۷	۰,۴۶	BB5	
		۰,۷۵	۱۲,۶۰	۰,۰۸۹	۰,۶۸	BB6	
		۰,۶۷	۱۱,۱۲	۰,۰۷۴	۰,۴۳	BB7	

۰,۷۹۵	۰,۹۳۱	۰,۸۲	۱۳,۲۷	۰,۰۹۳	۰,۶۵	BC1	اداری - مدیریتی
		۰,۷۳	۱۲,۳۹	۰,۰۵۷	۰,۶۷	BC2	
		۰,۸۸	۱۴,۱۲	۰,۰۹۵	۰,۷۵	BC3	
		۰,۷۲	۱۲,۲۲	۰,۰۵۵	۰,۵۳	BC4	
		۰,۷۸	۱۲,۵۲	۰,۰۴۷	۰,۵۹	BC5	
		۰,۸۴	۱۳,۴۵	۰,۰۹۰	۰,۷۳	BC6	
۰,۸۲۶	۰,۹۲۵	۰,۷۹	۱۲,۲۳	۰,۰۱۱	۰,۶۵	BD1	فردی
		۰,۸۷	۱۴,۱۱	۰,۰۹۵	۰,۷۵	BD2	
		۰,۸۲	۱۳,۲۷	۰,۰۹۳	۰,۶۷	BD3	

منبع: یافته‌های حاصل از پژوهش، ۱۳۹۹

بر اساس نتایج بدست آمده، عامل اداری - مدیریتی با ضریب اثر ۰,۹۴ مهم‌ترین عامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد. عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۲ دومین گروه از عامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد بعد از آن عوامل فردی با ضریب اثر ۰,۸۹ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۴ قرار دارند.

رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی

بر اساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب بعد فردی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۸)، اجتماعی - فرهنگی (ضریب تغییرات ۰/۲۴۰)، اقتصادی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۸) و بعد اداری - مدیریتی (ضریب تغییرات ۰/۲۳۰) مانع عمده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی محسوب می‌گردد. همچنین بر اساس نتایج بدست آمده در بین موانع اقتصادی گویه تنوع‌بخشی تولید (ضریب تغییرات ۰/۲۶۱) در بین عامل اجتماعی - فرهنگی گویه افزایش روحیه ریسک‌پذیری (ضریب تغییرات ۰/۲۶۵) در بین عامل اداری - مدیریتی گویه مشارکت روستاییان در زمینه مدیریت (ضریب تغییرات ۰/۲۴۷) و در بین عامل فردی گویه بیمه محصولات کشاورزی (ضریب تغییرات ۰/۲۷۲) به لحاظ اهمیت در رتبه نخست قرار دارند.

جدول ۳. رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی بر حسب ضریب تغییرات

AVE	CR	R2	آمار T	خطای استاندارد	بار عاملی استاندارد	نامگر	ابعاد
۰,۵۹۶	۰,۹۱	۰,۶۷	۱۲,۹۸	۰,۰۱۶	۰,۷۹	PA1	اقتصادی
		۰,۵۵	۱۱,۷۱	۰,۰۷۳	۰,۷۴	PA2	
		۰,۵۳	۱۱,۱۲	۰,۰۶۸	۰,۷۱	PA3	
		۰,۶۴	۱۲,۴۲	۰,۰۸۱	۰,۷۵	PA4	
		۰,۴۹	۱۱,۲۱	۰,۰۶۹	۰,۷۴	PA5	
		۰,۵۸	۱۲,۱۲	۰,۰۵۹	۰,۷۵	PA6	
		۰,۵۱	۱۰,۸۷	۰,۰۶۲	۰,۶۶	PA7	
		۰,۵۹	۱۱,۱۴	۰,۰۷۴	۰,۶۷	PA8	
		۰,۶۸	۱۳,۱۵	۰,۰۲۵	۰,۷۹	PA9	
		۰,۴۲	۱۰,۱۸	۰,۰۶۶	۰,۶۱	PA10	
		۰,۴۹	۱۱,۰۲	۰,۰۵۸	۰,۶۷	PA11	
		۰,۷۸	۱۳,۸۲	۰,۰۳۱	۰,۸۳	PA12	
		۰,۷۵	۱۳,۷۹	۰,۰۱۸	۰,۸۱	PA13	

		۰,۶۷	۱۲,۵۸	۰,۰۴۸	۰,۷۷	PA14	
۰,۶۴۱	۰,۸۹۳	۰,۷۸	۱۴,۰۸	۰,۰۱۱	۰,۸۷	PB1	اجتماعی - فرهنگی
		۰,۵۵	۱۲,۴۵	۰,۰۴۵	۰,۷۶	PB2	
		۰,۶۶	۱۳,۵۲	۰,۰۱۲	۰,۷۹	PB3	
		۰,۶۷	۱۳,۴۵	۰,۰۳۸	۰,۸۱	PB4	
		۰,۷۹	۱۴,۰۶	۰,۰۱۰	۰,۸۷	PB5	
		۰,۵۹	۱۲,۸۵	۰,۰۲۱۴	۰,۷۷	PB6	
		۰,۴۹	۱۰,۰۷	۰,۰۵۱۴	۰,۶۱	PB7	
		۰,۶۰	۱۳,۳۲	۰,۰۲۳۱	۰,۸۲	PB8	
۰,۵۹۵	۰,۸۷۴	۰,۶۰	۱۲,۳۲	۰,۰۵۰	۰,۷۳	PC1	مدیریتی - اداری
		۰,۵۸	۱۲,۳۱	۰,۰۵۱	۰,۷۲	PC2	
		۰,۴۱	۱۰,۲۱	۰,۰۷۱	۰,۶۳	PC3	
		۰,۷۹	۱۳,۶۵	۰,۰۱۰	۰,۸۴	PC4	
۰,۶۹۳	۰,۹۲۵	۰,۶۵	۱۲,۲۳	۰,۰۱۱	۰,۷۹	PD1	فردی
		۰,۶۹	۱۲,۴۱	۰,۰۵۷	۰,۷۴	PD2	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۰۹۳	۰,۸۲	PD3	
		۰,۷۵	۱۴,۲۱	۰,۰۹۵	۰,۸۷	PD4	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۰۹۳	۰,۸۲	PD5	
		۰,۶۵	۱۲,۲۳	۰,۰۱۱	۰,۷۹	PD6	
		۰,۶۷	۱۳,۲۷	۰,۰۹۳	۰,۸۲	PD7	
		۰,۷۵	۱۴,۱۱	۰,۰۹۶	۰,۸۵	PD8	
		۰,۶۸	۱۲,۶۳	۰,۰۷۸	۰,۷۷	PD9	
		۰,۷۰	۱۳,۴۲	۰,۰۹۰	۰,۸۴	PD10	
		۰,۷۵	۱۳,۵۴	۰,۰۹۵	۰,۸۷	PD11	

منبع: یافته‌های حاصل از پژوهش، ۱۳۹۹

بر اساس نتایج بدست آمده، عامل اداری - مدیریتی فردی با ضریب اثر ۰,۹۵ مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد. عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۳ دومین گروه از عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد بعد از آن عوامل مدیریتی - اداری با ضریب اثر ۰,۹۰ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۸ قرار دارند.

جهت پاسخ‌گویی به سوال نخست پژوهش (مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی در روستاهای بخش هیر کدام‌ها هستند؟) از روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار لیزرل استفاده گردید.

جدول ۴. رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی بخش شهرستان هیر

اولویت	ضریب معناداری	بار عاملی	عوامل	پیش‌برنده
۲	۱۴,۸۹	۰,۹۳	اقتصادی	
۴	۱۳,۸۵	۰,۸۸	اجتماعی - فرهنگی	
۳	۱۴,۲۴	۰,۹۰	مدیریتی - اداری	
۱	۱۵,۲۳	۰,۹۲	فردی	

منبع: یافته‌های حاصل از پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که از نظر ساکنان عامل فردی با ضریب اثر ۰,۹۵ مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد. عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۳ دومین گروه از عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد بعد از آن عوامل مدیریتی - اداری با ضریب اثر ۰,۹۰ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۸ قرار دارند (جدول ۴).

هم‌چنین جهت پاسخ‌گویی به سوال دوم پژوهش (مهم‌ترین عوامل بازدارنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی در روستاهای بخش هیر کدام‌ها هستند؟) از روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار لیزرل استفاده گردید.

جدول ۵. رتبه‌بندی عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی بخش شهرستان هیر

اولویت	ضریب معناداری	بار عاملی	عوامل	بازدارنده
۲	۱۴,۸۴	۰,۹۲	اقتصادی	
۴	۱۲,۸۳	۰,۸۴	اجتماعی - فرهنگی	
۱	۱۵,۲۴	۰,۹۴	مدیریتی - اداری	
۳	۱۳,۰۵	۰,۸۹	فردی	

منبع: یافته‌های حاصل از پژوهش، ۱۳۹۹

نتایج بررسی‌ها بر اساس جدول فوق نشان داد که از نظر ساکنان عامل اداری - مدیریتی با ضریب اثر ۰,۹۴، عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۲، عوامل فردی با ضریب اثر ۰,۸۸ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۴ مهم‌ترین عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی محسوب می‌شوند (جدول ۵).

(۵) نتیجه‌گیری

کمبود سرمایه در سکونتگاه‌های روستایی یکی از چالش‌های اساسی جامعه روستایی است. که گاهی اوقات زمینه‌های ناپایداری این‌گونه سکونتگاه‌ها را در پی دارد. بنابراین اعتبارات خرد یکی از راهکارهایی است که می‌تواند کمبود سرمایه در سکونتگاه‌های روستایی را تأمین کند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده در بهره‌برداری از اعتبارات خرد در روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل تدوین گردید. بر اساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۲۱ عامل بازدارنده و ۲۲ عامل پیش‌برنده در قالب چهار گروه اصلی عوامل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، اداری - مدیریتی و فردی شناسایی شدند. جهت رتبه‌بندی این عوامل از نظرات ساکنان روستاهای بخش هیر شهرستان اردبیل در قالب پرسشنامه استفاده گردید. در بخش رتبه‌بندی بر اساس بار عاملی استاندارد شده به ترتیب عامل اداری - مدیریتی با ضریب اثر ۰,۹۴، عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۲، عوامل فردی با ضریب اثر ۰,۸۸ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۴ مهم‌ترین عوامل بازدارنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی محسوب می‌شوند. از نظر عوامل پیش‌برنده نیز عامل فردی با ضریب اثر ۰,۹۵ مهم‌ترین عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد. عامل اقتصادی با ضریب اثر ۰,۹۳ دومین گروه از عامل پیش‌برنده در بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی می‌باشد. یعد از آن عوامل مدیریتی - اداری با ضریب اثر ۰,۹۰ و اجتماعی - فرهنگی با ضریب اثر ۰,۸۸ قرار دارند.

مقایسه نتایج بدست آمده در این تحقیق با نتایج مطالعات پژوهش رضوانی و همکاران (۱۳۹۴)، ساعی و ضیائی (۱۳۹۵)، وبر و احمد (۲۰۱۴)، جان کوموری و همکاران (۲۰۱۴) و مازامدار (۲۰۱۵) در انطباق کامل است؛ به

عبارتی تاثیر اعتبارات خرد بر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه مورد بررسی کاملا تایید شده و لذا نتایج این پژوهش تایید می‌گردد.

عدم ارائه آموزش‌های لازم یکی از مشکلات است که مانع بهره‌مندی و اثربخشی اعتبارات می‌شود، بررسی تجارب کشورهای موفق در زمینه ارائه اعتبارات خرد نشان می‌دهد، قبل و بعد از ارائه اعتبارات به فقرا، آموزش‌های لازم جهت کارآفرینی و مصرف بهینه اعتبارات صورت می‌گیرد، این در حالی است که دریافت‌کننده اعتبارات در منطقه مورد مطالعه اعلام کرده‌اند که هیچ‌گونه آموزشی در زمینه افزایش مهارت‌های کارآفرینی و افزایش دانش فنی مرتبط با شغل به آن‌ها قبل و بعد از ارائه اعتبارات صورت نگرفته است. پایین بودن میزان اعتبارات سرمایه‌ای یکی دیگر از موانع مهم در بهره‌مندی اعتبارات است، بطوریکه ۲۴/۰۵ درصد جامعه آماری عنوان کرده‌اند میزان اعتبار دریافتی آن‌ها ۱۰-۵ میلیون می‌باشد. در این بخش متناسب با یافته‌ها به ارائه پیشنهاداتی جهت رفع عوامل بازدارنده و بهبود عوامل پیش‌برنده بهره‌مندی از اعتبارات خرد روستایی پرداخته می‌شود.

نظر به تاثیر بسزای صندوق اعتبارات خرد بر کارآفرینی و نیز اهمیت برگزاری کلاس‌های آموزشی در راستاری ایجاد مهارت‌های کارآفرینانه پیشنهاد می‌گردد این امر بصورت هدفمند و بر اساس شناسایی افراد کارآفرین روستایی عضو این صندوق‌ها انجام گیرد:

- برگزاری کلاس‌های آموزشی متناسب با نیازهای اعضا برای ایجاد مهارت‌های کارآفرینانه؛
- افزایش میزان اعتبارات اعطایی به زنان روستایی؛
- افزایش تعداد صندوق اعتبارات مالی؛
- توسعه و گسترش نظام ترویج و آموزش؛
- افزایش میزان اعتبارات؛
- افزایش نظارت درباره چگونگی مصرف اعتبارات؛
- گسترش اعتبارات خرد از نوع سرمایه‌ای؛
- افزایش سهم تسهیلات تکلیفی دولت یارانه‌ای؛
- تخصیص اعتبارات به بخش صنعت در کنار بخش کشاورزی؛ و
- افزایش سهم تسهیلات دولتی به نقاط روستایی به منظور سرمایه‌گذاری امور تولیدی.

۶ منابع

- احمد پور، امیر؛ عبدی‌ترکامی، محدثه؛ سلطانی، شهره، (۱۳۹۳)، عوامل موثر بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی شهرستان قائم شهر، فصلنامه تعاون و کشاورزی، دوره ۳، شماره ۱۲، صص ۲۳-۴۵.
- بهزادی، صدیقه، (۱۳۸۸)، ارزیابی تاثیرات اعتبارات خرد بانکی در توسعه کشاورزی (نمونه موردی: دهستان محمدیه اردکان استان یزد)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- جوانشیری، مهدی؛ بوزرجمهری، خدیجه؛ هراتی، ام البنین؛ محمودی، حمیده، (۱۳۹۶)، بررسی تطبیقی نقش اعتبارات خرد در توسعه روستایی نواحی کوهستانی و دشتی (مورد مطالعه: دهستان‌های کارده و میان ولایت شهرستان مشهد)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۸۰-۱۵۷.
- حسن زاده، علی و صالح قویدل، (۱۳۸۴)، چالش‌های تامین مالی خرد روستایی در ایران - مقایسه تطبیقی صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی و گرامین بانک بنگلادش، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۱۳، شماره ۴۹، صص ۱۴۱-۱۶۸.

- حسن‌زاده، علی؛ ازوجی، علاالدین؛ قویدل، صالح، (۱۳۸۵)، بررسی آثار اعتبارات خرد در کاهش فقر و نابرابری‌های درآمدی، فصلنامه اقتصاد اسلامی، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۴۵-۶۸.
- حسینی، سیدصفر؛ خالدی، محمد؛ قربانی، محمد؛ حسن‌پور، ابراهیم، (۱۳۸۸)، بررسی هزینه‌های مبادله تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی در مناطق روستایی ایران، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، دوره ۲۳، شماره ۲، صص ۳۶-۴۵.
- خزاعی، علی (۱۳۷۸)، صندوق مشارکت زنان روستایی، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۲۴۵-۲۵۹.
- رحمانی‌اندبیلی، صفت اله، (۱۳۸۰)، مروری بر شکل‌گیری و عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه روستایی و جایگاه آن در نظام اعتبارات روستایی، ماهنامه جهاد، دوره ۱، شماره ۱، صص ۲۴۱-۲۴۰.
- رحیمی، عباس، (۱۳۸۰)، مروری بر ویژگی‌های اعتبارات خرد، مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد زنان روستایی، جلد دوم، تهران.
- رضوانی، محمدرضا؛ دربان‌آستانه، علیرضا و احمدآبادی، حسن (۱۳۹۴)، تحلیل اثرات اعتبارات خرد بر پایداری اقتصاد روستایی، مطالعه موردی: اعتبارات صندوق کارآفرینی امید در شهرستان نیشابور، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه-ای، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۲۰۹-۲۳۳.
- زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۸، توسعه پایدار، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- ساعی، مهدیه و سامان ضیایی، (۱۳۹۵)، بررسی اثر صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال در استان کرمان، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲، شماره ۱، صص ۲۳۵-۲۲۷.
- طالب، مهدی و زهره نجفی اصل، (۱۳۸۶)، پیامد اعتبارات خرد روستایی بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار؛ نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب (س) در روستاهای بوبین زهرا، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱، شماره ۳، صص ۱-۲۳.
- عزیزپور، فرهاد و زهرا خداکرمی، (۱۳۹۴)، اثرات اجتماعی-اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان کرسف، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۶۹-۵۷.
- فعلی، سعید؛ صدیقی، حسن؛ پزشکی‌راد، غلامرضا؛ میرزایی، آرزو، (۱۳۸۹)، چالش‌های جوامع روستایی برای دستیابی به توسعه پایدار، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۱۳، شماره ۴، صص ۹۷-۱۲۸.
- قدیری‌معصوم، مجتبی و ارسطو یاری حصار، (۱۳۸۷)، بررسی محدودیت‌ها و چالش‌های توسعه اقتصادی روستاهای کشور، نشریه جهاد خرداد، شماره ۲۸۴ و ۲۸۳، صص ۸۳-۶۴.
- مافی، فرهاد، (۱۳۸۶)، نظام اعتبارات خرد راهکار عملی توانمندسازی دهکده‌های پایین درآمدی در پذیرش سهام عدالت، تهران: معاونت پژوهش‌های اقتصادی، مرکز استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- معظمی، میترا، (۱۳۷۷)، بررسی مبانی نظری و تجربی اعتبارات روستایی، تهران: وزارت جهاد کشاورزی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی.
- ملکی، طاهره؛ گلپور، پرویز و ظریفیان، شاپور، (۱۳۹۶)، عوامل بازدارنده توسعه کسب و کارهای خرد در مناطق روستایی (مورد مطالعه: دهستان گویجه بتل بخش مرکزی شهرستان اهر)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۳۱۷-۳۳۳.
- Chisasa, J., & D.Makina, 2015. **Bank Credit and Agricultural Output in South Africa: Cointegration, Short Run Dynamics and Causality.** Applied Business Research, 31(2):489-500
- Douglas, P., 2003. **Financial services for the rural poor, helping to improve Donor effectiveness in microfinance,** Donor Brief, No. 15, October 2003, CGAP Donor Information Resource Centre (DIRECT).
- ESCAP, 1996. **Economic and social commission for Asia and the pacific.**
- JOHN KUUMUORI, G., A. KWADWO., & Y. ALEXANDER, 2014 . **Microcredit: Empowerment and Disempowerment of Rural Women in Ghana,** World Development Volume 66, pp: 335-345

- Mazumder, M. S. U, 2015. **Role of microfinance in sustainable development in rural Bangladesh.** Sustainable Development, Volume 23, PP: 396-413.
- Mazumder, M. S. U., & W. Lu, 2015 . **What impact does microfinance have on rural livelihood? A comparison of governmental and nongovernmental microfinance programs in Bangladesh.** World Development, Volume 68, PP: 336-354.
- UNCDF. 2006, **UNCDF Strategy for Policy Impact and Replication in Local Governance and Microfinance.** New York: United Nations Capital Development Fund, May.
- Weber, O., & A. Ahmad, 2014. **Empowerment through microfinance:** The relation between loan cycle and level of empowerment. World Development, Volume 62, PP: 75-87
- World Bank. 2006, **Housing Reconstruction in Urban and Rural Areas. 244- Making industrial policy work for growth, jobs and development.**